

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**‘HOW ARE YOU GETTING ON WITH YOUR FORGETTING?’ –
CLASS, GENDER AND MEMORY IN GOLDEN AGE CRIME FICTION
BY WOMEN**

Renáta Zsámba

Témavezető: Dr. Bényei Tamás

DEBRECENI EGYETEM

Irodalomtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2018.

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Jelen értekezés célja, hogy a klasszikus angol detektívtörténet aranykorának (Golden Age) legjelentősebb képviselői közé tartozó három író, Margery Allingham, Dorothy L. Sayers, és Josephine Tey detektívregényeiben megvizsgálja az angolság mítoszát megidéző szimbólumok, emlékezhelyek szerepét, valamint az ebből fakadó ellentmondásokat, feszültségeket – mindezt a nosztalgia és emlékezet mechanizmusainak középpontba állításával. A dolgozat további célkitűzései közé tartozik annak bemutatása, hogy a műfaj – a klasszikus krimi – a látszólag sematikus narratív struktúra ellenére meglehetősen intenzíven reagált az 1920-1950-es évek között végbemenő kulturális és társadalmi változásokra, és meghatározó szerepet játszott a korszak emlékezetpolitikájának felülvizsgálatában. A klasszikus krimit amelyet a hagyományos kritikai felfogás sokáig lekicsinylően kezelt és „eszképista” irodalomnak minősített, az elmúlt harminc évben megkülönböztetett kritikai figyelemnek örvendett. A kritikai fordulat egyik előfutára Frank Kermode 1972-es „Novel and Narrative” című tanulmánya. Kermode célja az volt, hogy felülvizsgálja azokat a nézeteket, mely szerint egy bűnügyi regény sablonos, szabálykövető szerkezete miatt alapvetően nem szól semmiről, vagyis szimbolikus és kulturális tartalmak nélküli üres forma. Egy detektívregény (E. C. Bentley *Trent's Last Case*, 1913) szoros olvasása és értelmezése során Kermode kimutatta, hogy a Barthes által hermeneutikai kódoknak nevezett elbeszélő kódrendszer kialakítása során nagy mennyiségű kulturális tartalom képződik, ami pedig életre hívja a szimbolikus kódokat. Kermode híres elemzését követően azonban további húsz évet kellett várni, míg a kritikai elemzések valóban rávilágítottak arra, hogy az Aranykor populáris műfajként elkönyvelt bűnügyi regényei legalább olyan fontos szerepet játszott az első világháborút követő osztály- és gender-krízis, valamint a háborús traumák következményeinek ábrázolásában, mint a magasirodalomként kategorizált művek. A klasszikus detektívregény iránti kritikai érdeklődés megélénkülése annak a szélesebb kritikai irányzatnak a része, amely az ún. „középfajú” (*middlebrow*) irodalom újraolvasását kezdeményezte – ennek részeként szokás tárgyalni a klasszikus krimit is a 90-es években. Nicola Humble könyve, *The Feminine Middlebrow Novel, 1920s to 1950*, kétséget kizáróan kimutatja, hogy a – főként női – middlebrow irodalom, mely alapvetően a két világháború közötti időszak terméke, alátámasztja Kermode álláspontját, valamint azokat a feltevéseket, hogy ezek a regények releváns módon reagáltak a gender- és osztályszerepeknek a 20-as és 50-es évek között végbemenő átrendeződésére, valamint a középosztály válságára. A middlebrow irodalom egyik legfontosabb fókuszpontja, s így a

klasszikus krimié is, a középosztály válsága, szerepe, identitása a két világháború közötti időszakban. Az első világháborút követő drasztikus társadalmi és kulturális változásoknak köszönhetően a (viktoriánus) múlt újrateemtésére, egy mitikus Anglia megidézésére és az oda való visszatérésre irányuló erőteljes nosztalgikus vágyódás figyelhető meg a középfajú irodalomban, ezen belül a detektívtörténetben, melyutóbbit azonban semmiképp nem kezelhetjük homogén egységként. E vágyódás egyrészt a nemzeti identitás stabilitását, másrészt a kulturális gyökerek szerepét igyekezett megszilárdítani, ugyanakkor azonban a társadalmi változásokat sem tekintette egyöntetűen negatív fejleménynek. Annak megállapítása, hogy az Aranykor detektívregényeit átjárja a nosztalgikus léghő, valamint az elvesztett Édenbe való visszatérés vágya, önmagában nem újdonság; annál inkább újdonságot jelent a műfaj emlékezetpolitikájának árnyalt vizsgálata, amely a regények szövegközeli elemzése révén mutatja ki, hogy Sayers, Allingham és Tey ellentmondásos módon viszonyultak a nosztalgikus attitűdökhöz és a múltba való emlékezéshez. Vizsgálatom elsősorban Alison Light 'conservative modernity' (konzervatív modernitás) fogalmából indult ki, melyet a *Forever England* (1991) c. könyvében fejt ki többek között Agatha Christie detektívregényei kapcsán. Light meglátásai erőteljesen hatottak az őt követő kritikusokra – Rowland, Makinen, Schaub, Hoffman -, hiszen ő volt az első, aki megkísérelte Christie-t kiemelni abból a kritikai háttérből, mely az írónőt a hagyományos konzervatív értékek és a két háború közötti nosztalgia kritikátlan szószólójaként jellemezte. Light ezzel szemben arra a következtetésre jutott, hogy a Janus-arcú műfaj egyszerre tekint előre és hátra, vagyis hogy a middlebrow irodalom nem tette magáévá fenntartások nélkül az első világháborút megelőző világ újrateemtésére irányuló nosztalgikus vágyakozást, s hogy következésképpen ez a konzervativizmus mindenképpen más, mint ahogy azt a kritikusok eddig hitték. Az Aranykor írói ugyan gyanakvással tekintenek a modernitás egyes fejleményeire (pl. tömegfogyasztás, külvárosi kultúra, a művészet leértékelése), radikálisan lépnek fel bizonyos elavult értékek folytatásával szemben (pl. hagyományos női szerepekhez való visszatérés), és regényeikben a régi és új közötti harmónia megteremtésének lehetőségeit térképezték fel. Elemzéseim másik fontos kritikai forrása Susan Rowland *From Agatha Christie to Ruth Rendell* című könyve, melyben a szerző többször utal arra, hogy az Aranykor írónőinek kritikája éppenséggel a nosztalgikus, mitikus Anglia újrateemtésének nosztalgikus vágyára irányul. Noha Rowland regényelemzése fontos új irányt kezdeményeztek, értelmezéseiből hiányzik az a fogalmi-elméletikeret, amelybe észrevételei beágyazódhatnának, mint ahogy azzal sem foglalkozik, hogy miért az Aranykor regényeiben bizonyulnak rendre törékenynek és inkoherensnek az angolságot megidéző szimbólumok, pl. a vidék és a vidéki ház, és az e szimbólumok révén

megkonstruált édeni állapot. Dolgozatom egyik célja épp ennek a hiányosságnak a pótlása volt, vagyis annak feltérképezése, hogy a kollektív, kulturális és habituális emlékezet elméletei a műfajra vetítve mennyire árnyalják, illetve teszik hozzáférhetővé a szövegekben oly markánsan megjelenő nosztalgia-emlékezet-felejtés együttes dinamikáját, a múlt újrateremtésének esendőségét, törékenységét. Habár az általam elemzett írónóktól nem állt messze az eszképzizmus, vagyis a jelen borzalmaitól való elfordulás egy idilli, eszményített világ felé, regényeik mégis gyakran kritikusan viszonyultak a nosztalgikus vágyódáshoz. Értekezésemben éppen ezt a kettősséget igyekszem vizsgálni, részben a Svetlana Boym *The Future of Nostalgia* (2001) c. könyvében definiált kétféle – resztoratív és reflexív – nosztalgia kétosztatúsága alapján: az aranykori krimi emlékezetpolitikájának kétértelműségét mintha a kétféle nosztalgia keveredése jellemezni. Fontos azt is leszögezni, hogy a nosztalgia és emlékezet mechanizmusait csak bizonyos helyek, szimbólumok emlékezetpolitikai szerepének vizsgálata révén lehet feltárni; feltevésem szerint e szimbólumok kulturális tünetegyüttesek gyanánt olvashatók az első világháború utáni angol irodalomban és kultúrában. Ehhez Pierre Nora emlékezhelyekről (*lieux de mémoire*) írt kritikái meglátásaira támaszkodom, annak reményében, a műfajt magát is a középosztály emlékezhelyeként kezelve, de mindezt úgy, hogy az ezzel együtt járó ellentmondásokat is következetesen is feltárjam. Vizsgálódásaim elsősorban arra irányulnak, hogy ez az emlékezetfoszlányokra épülő törékeny milió hogyan bomlasztja fel belülről saját magát, pontosabban, hogy az egyes helyekhez, szereplőtípusokhoz (pl. vidéki kastély vagy viktoriánus ház, a „gentleman-detektív” vagy a „női gentleman” [*female gentleman*]) kapcsolódó emlékezetpolitika mennyire bizonytalan, inkohereus és működésképtelen. Több, a disszertációban elemzett regény azokat a szorongásokat és elfojtásokat is fókuszba helyezi, melyek az emlékezet által fenntartott mesterséges környezetben gyökereznek, és szinte törvényszerűen kiváltják a bűncselekmény bekövetkezését. Reményeim szerint a jelen disszertációban alkalmazott megközelítések hozzájárulnak Light „konzervatív modernitás”- fogalmának árnyalásához, hiszen az emlékezet és nosztalgia működéseinek keresztül is egyértelművé válik a műfaj kétarcúsága: miközben a szerzők felépítik az elképzelt múltat, ugyanúgy szét is bomlasztják azt, sugallván, hogy nem maradt semmi, ami legitimmé vagy természetessé tenné a múlt folytatását. Pierre Nora felfogása egy másik felismeréshez is elvezetett a regények olvasása során: a műfaji korlátok és szabályok tudatos kikezdésének mértéke egyenes arányban áll a szövegekben megteremtett fiktív, emlékezeti világ működésképtelenségével és szétzúzásával. Miközben a regények a látszat ellenére folyamatosan aláássák a műfaji stratégiákat, az általuk játékba hozott, emlékezhelyként működő, az angolságot megtestesítő szimbólumokat is tudatosan kritizálják.

Az alkalmazott módszerek vázolósa

A disszertációban felvetett problémákat interdiszciplináris megközelítésben vizsgálom, melynek elméleti háttérét a kultúratudomány adja. Vizsgálódásaim az alábbi elméleti-kritikai diskurzusok metszéspontjában helyezkedik el: kultúratudomány, gendertudomány, tér-, és emlékezetelméletek, és emellett természetesen támaszkodom a bűnügyi irodalom kutatásának legújabb eredményeire – pl. Charles J. Rzepka, Ernest Mandel, Stephen Knight, Gill Plain vagy P. D. James írásaira. A választott szövegek emlékezéspolitikáját az emlékezet és nosztalgia újabb elméletei alapján vizsgálom. Ahhoz, hogy a regényekben megjelenő emlékezeti világ létrehozásának gyökereit, majd az ebből fakadó szorongásokat, kettősségeket alaposan feltérképezzem, a nosztalgia két típusát különböztetem meg, ezek keveredését és együttes hatását is vizsgálva a szövegekben, ami azt is lehetővé teszi, hogy a szerzők egyéni emlékezetpolitikájában tetten érhető egyéni sajátosságokat is tárgyalhassam. Svetlana Boym megkülönböztetése (resztoratív és reflexív nosztalgia) mellett a Robert Hemming *Modern Nostalgia* című könyvében jellemzett patológikus nosztalgia és az általa előidézett pszichés tünetek szerepét is feltárom. Victoria Stewart és sok más kritikus szerint a két világháború közötti időszakban felerősödött az ún. igazi, mitikus Angliához ('Deep England') való visszatérésvágya, amely olyan tárgyakat, helyeket, és szimbólumokat ruházott fel mitikus jelentőséggel, amelyek lehetővé teszik ezt a visszatérést. A múlt megidézésének, visszaállításának e folyamatát Pierre Nora emlékezhelyekről (*lieux de mémoire*) kidolgozott elmélete alapján tárom fel, hogy rávilágítsak azokra a traumákra és szorongásokra, amelyek ezeket a helyeket, szimbólumokat átjárják.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

A disszertációban elvégzett vizsgálódások a következő megállapításokhoz vezettek.

1. Jelen értekezés arra tett kísérletet, hogy az Aranykor detektívregényeiben megjelenő emlékezhelyekhez köthető kulturális tartalmakat, valamint az azokat körülvevő ellentmondásokat, kettősségeket feltárjam a nosztalgia és az emlékezet működésén keresztül. Az első világháború során átélt traumák, a társadalmi és kulturális változások, az identitás- és osztályválság, valamint a modern életforma okozta drasztikus változások mind felerősítették

a nosztalgikus hangulatot, a jelentől való elfordulást és a múltra való emlékezést, mely az angolság mítoszát megidéző szimbólumokat, emlékezhelyeket hívott életre. Mivel ezeket a helyeket a jelenből való emlékezés táplálja, természetüknél fogva törékenyek, sérülékenyek és ellentmondásosak. Az a megközelítés, mely Allingham, Sayers és Tey regényeit a középosztály emlékezhelyeként vizsgálta, nemcsak arra világított rá, hogy a klasszikus krimi fontos szerepet játszott a két világháború közti időszak emlékezetpolitikájában, azt is lehetővé tette, hogy megvizsgáljam, ezek a szerzők miként viszonyultak a nosztalgikus hangulatból táplálkozó eszkepizmushoz. Ennek feltárása során azt a következtetést vontam le, hogy ezekben a szövegekben a resztoratív és a reflexív nosztalgia összeecsúszik, a szerzők egyszerre tesznek kísérletet egy mitikus, idilli Anglia megidezésére és kezdik ki vagy zúzzák szét ezt az illúziót. A disszertáció azokat az emlékezhelyeket emeli ki, amelyek mindhárom szerzőnél jellemzően megjelennek. Ezek elsősorban az alábbiak: a vidéki táj vagy történelmi város, a vidéki kastély és uradalom, a viktoriánus ház vagy éppen külvárosi otthon, a hétköznapi rituálék, valamint a gentleman-detektív és a female gentleman alakja.

1. A vidéki kastélyok kezelése egyértelműen tükrözi az emlékezhelyekre jellemző kétirányú ábrázolásmódot, mely egyrészt a történelmi múlttal rendelkező épületek kulturális jelentőségét és nemzeti identitásformáló szerepét hangsúlyozza, másrészt pedig a jelen (például a fogyasztói kultúra) fenyegető hatását. E folyamat egyik klasszikus példája Allingham *The Crime at Black Dudley* (1929) c. regénye, amelyben a festői angol tájból kiemelkedő Black Dudley kastély egy arisztokrata család rejtelmes múltját és örökségét szimbolizálja, miközben maga a kastély bűntények helyszínévé, kísértetkastéllá válik. A vidéki táj és vele együtt a ház a 19. század közepe óta az angolság romlatlan lényegét, múltját valamint paradicsomi ártatlanságot testesítette meg, s épp ettől válik traumatikussá a bűntény, mely egyértelmű jele annak, hogy sem a táj, sem a ház nem menthető meg a pénzéhes bűnözőcsoportok által megszemélyesített jelen behatolásától, akárcsak Allingham másik két regényében, a *Sweet Danger* (1933) és a *Traitor's Purse* (1941) címűekben. Más regényekben ugyanakkor éppenséggel a múlthoz való ragaszkodás tünetei – családi titkok, szexuális elfojtások, pszichés zavarok – idéznek elő gyilkosságot vagy valamilyen bűn elkövetését, ahogyan azt a *Mystery Mile* (1930) és a *Police at the Funeral* (1931) regényekben látjuk: ezekben az esetekben a bűn nem a kinti, modern világhoz köthető. Talán Margery Allingham regényei ábrázolják a legváltozatosabb módon a ház, a múlthoz való ragaszkodás és a pszichés zavarok összetett kapcsolatát, például a fentebb említett *Police at the Funeral* című regényben, ahol a viktoriánus múltat megtestesítő ház maga válik börtönné, miközben a múlt dicső

emlékét hivatott megőrizni. Allingham ábrázolásmódja egyértelműen ironikus, a ház lakóit életképtelen, viktoriánus múmiáknak festi le, akik képtelenek a jelen változásaihoz alkalmazkodni. Noha bukásuk itt elkerülhetetlen, az író két világháború közötti regényeiben még mindig érezhető valami enyhe idealizmus, amely a cselekmény végkimenetelét nyitva hagyja. Ezzel ellentétben a második világháború utáni szövegek, mint pl. a *Hide My Eyes* (1958), jelentősen különböznek a korábbi regényektől. Ebben a regényben a külvárosi ház múzeumként jelenik meg, ahol a ház tulajdonosa a háború előttről származó családi relikviákat tárja a látogatók elé. Hasonlóan a korábbi regényekhez, a múltba burkolózást és a jelentől való menekülést a szerző játékosan, ironikusan kezeli, ez a regény azonban egyértelmű ítéletet mond a múltba fordulás ügyében, hiszen az épület porig ég. Josephine Tey 'The Franchise' néven elkeresztelt kisvárosi, ódonnak tűnő, ám felettébb megtévesztő háza is hasonló sorsra jut a *The Franchise Affair* (1948) c. regényben. Akárcsak a szabálysértő fiatal lány, a Franchise is félrevezető a meggyőző összhatás ellenére, melyet nem véletlenül lát az olvasó a gentleman-detektív nézőpontjából. Tey burkoltan utal arra, hogy a múlt csak kevesek számára hozzáférhető, s hogy a múlt felélesztése annak ismerete nélkül nem más, mint szimulákrum. Sayers viktoriánus lakóháza a *The Documents in the Case* (1930) c. regényben a bezártságnak és a nők elvesztegetett életének szimbólumává válik. Habár Sayers figyelme elsősorban a szereplők belső világára, mintsem lakókörnyezetükre összpontosul, a ház mégis az új és a régi ütközőpontjává válik, ahol az elavult viktoriánus értékek, mint pl. a középosztályra jellemző tiszteletreméltóság, szorongást és frusztrációt okoznak.

2. Hasonlóan az angol házhoz, a gentleman-detektív megjelenése is a múlt megidézésének egyik módja a kaotikus jelennel szemben. Emlékezhelyként azonban a gentleman-detektív is legalább annyira kétértelmű, mint a vidéki udvarház. Az elemzett regények világossá teszik, hogy a gentleman figurája meghatározó szerepet játszik a század közepi Anglia kulturális emlékezetében, továbbra is magában hordozza az angolság mítoszával azonosított tradicionális értékeket. Ezt kettősséget dramatizálja Allingham és Sayers a regényeikben visszatérő gentleman-detektív (Campion és Wimsey) alakján keresztül. Amatőr nyomozóik arisztokraták, akiknek a nyomozásban és igazságszolgáltatásban nyújtott közreműködése a lovagi világot és ethoszt idézi meg, miközben a háborúban átélt traumák, egyéni különbségeik, vagy épp a bűnözőkkel való interakciójuk lebontják az őket körülvevő nosztalgikus légkört. Josephine Tey regénye (*The Franchise Affair*) a gentleman-nyomozót másféle megvilágításba helyezi, mely a személyéhez köthető kulturális tartalmakat egyértelműen a viktoriánus hagyományokhoz köti. Blair, aki felső középosztálybeli ügyvéd egy vidéki kisvárosban, a gentleman-eszmény viktoriánus felfogását testesíti meg, amelynek

számára a fő kritérium immár nem a nemesi származás, hanem a társadalmi rang, a magániskolai képzés, és a szigorú erkölcsi normák követése. A II. világháborút követően Blair – maga is emlékezhely – még mindig képes azt az illúziót táplálni, hogy a múlt visszahozható – ezt a regény Blair napi rituáléin keresztül erőteljes iróniával ábrázolja -, ugyanakkor a háború utáni valós körülmények, melyeket a nyomozás során megismer, szét is zúzzák ezt az ábrándot. Wimsey-hez, és Championhoz hasonlóan Blair is jártasnak bizonyul a nyomozás során a kinti, modern világ dolgaiban. A gentleman-detektív tehát összességében dinamikus és modern szereplő, aki annak ellenére, hogy az időtlenséget testesíti meg, folyamatosan rombolja saját mitikus arcképét.

3. Az Aranykor detektívirodalma élénken reagált a két világháború között megjelenő genderkrízisre és azokra a feszültségekre, melyet elsősorban a női szerepek drasztikus változása idézett elő. A nők olyan kiváltságokhoz jutottak, melyek a világháború előtt csak a férfiak számára voltak elérhetőek, mint pl. karrier, egyetemi tanulmányok, vagy szexuális szabadság, melyeket elsősorban az Új Nő alakjával azonosítottak. Az Új Nő már feltűnését követően ellentmondásokkal teli szereplőként jelenik meg az irodalmi művekben: anyagi függetlensége és szexuális szabadsága inkább fenyegetően, felforgatóan hat, minek eredményeképpen a kor domináns ábrázolásaiban – legalábbis erkölcsi értelemben – szörnyszerű lényé válik. Az elemzett szerzők műveiben izgalmas jelenség figyelhető meg, amely az Új Nő alakjának ábrázolásával kapcsolatos, és egyfajta megoldással kíván szolgálni a nőkérdés körül kialakult aggodalmakra. Az érintett regényekben (Tey *The Franchise Affair*, Allingham *The Fashion in Shrouds*, és Sayers *The Documents in the Case*) a szerzők az Új Nő alakját két típusra osztják, jó és rossz típusú Új Nőt különböztetnek meg, és azokhoz rendelik az általuk jónak, és erényesnek, illetve felforgatónak, megvetendőnek tartott tulajdonságokat. Az Új Nő eltorzított változata az a szörnyszerű nő, aki könnyen válhat bűnözővé, ellentétben ideális párjával, akit dolgozatomban *female gentleman*-ként emlegetek, és aki a régi és az új értékeket hivatott kibékíteni. A rossz, bűnöző hajlamú nő általában alacsony társadalmi státusszal rendelkezik, nincs erkölcsi tartása, s olykor – elsősorban Tey regényében – még biológiailag is determináltnak tűnik. Tey és Allingham regényei alapján a két szerző egyetért abban a kérdésben, hogy a női emancipáció által kivívott lehetőségek nem feltétlenül járnak pozitív következményekkel, vagyis vannak olyan nők, akik nem érdemlik meg, hogy ezekhez a kiváltságokhoz jussanak. Regényeikben ez a típusú nő a munkásosztályból származik, szexuálisan szabados életet él, és bűnözésre hajlamos, vagyis a független és öntudatos nő torz változata. Sayers' levélregénye, a *The Documents in the Case*, szintén többféle női típust

sorakoztat fel egymás mellett, akik mind a női szerepek, típusok sokszínűségét támasztják alá a két világháború közötti időszakban. Ebben a regényben is, Tey-hez és Allingham-hez hasonlóan, megjelenik a művelt, öntudatos Új Nő alakja, mellette egy szexuális elfojtásoktól szenvedő hisztérikus vénlány, és végül egy eltartott fiatal feleség, Margaret Harrison, aki a szöveg fókuszában áll. Ellentétben Tey vagy Allingham hasonló státusú szereplőivel, Margaret nem eredendően romlott nő, azonban mégis potenciális gyilkossá – pontosabban felbujtóvá – válik; a folyamatot Sayers többféle perspektíván keresztül tárja fel. Margaret jóval idősebb férje, Mr. Harrison, megrögzött híve a viktoriánus tiszteletreméltóságnak – ami Sayers szerint már önmagában elegendő egy gyilkosság bekövetkezéséhez. Habár Sayers igyekszik az egyes szereplőket többféle perspektívából megvilágítani, úgy tűnik, hogy a levelekben mindvégig megbújik a szerző kritikai hangja, mely a férfiaknak – társadalmi státusztól vagy szakmai karriertől függetlenül - a nőkről alkotott régimódi véleményére irányul. Ennek ékes példája Munting, a felső középosztálybeli modernista író, aki ugyan felettébb műveltnek és felvilágosultnak tartja magát a társadalmi kérdéseket vagy férfi-női kapcsolatokat illetően, legalább annyira előítéletes a nőekkel kapcsolatban, mint Mr. Harrison, akit szintén megvet kisserűsége és kispolgári ízlése miatt. Mrs. Harrison, akit a bezártság, az unalom, és egy boldogtalan házasság egy ifjú festőművész, Lathom, karjaiba űz, nem válik áldozattá Sayers megközelítésében, aki inkább szkeptikusan figyeli a fiatal nő színpadias jeleneteit. Margaret nem áldozat és nem is bűnöző, hanem határozatlan nő, egyszerre modern és viktoriánus, aki, noha férje zsarnoki hatalma miatt bezártságban tölti az életét, mégis képtelen az álszent tiszteletreméltóság feladására, amikor lehetősége nyílik erre. Az ebből eredő állandó frusztráció azonban arra sarkallja, hogy képzeletbeli szerepekkel azonosuljon, a következményekkel nem számolva. A regény hiteles képet fest arról a folyamatról, amelynek során az ódivatú erkölcsökhöz való görcsös ragaszkodás, az új teljes kizárása és a szexuális kielégületlenség akár gyilkossághoz is vezethet.

4. A romlott, bűnöző hajlamú nővel ellentétben a female gentleman képviseli az Új Nő erényes, becsületes típusát. Az erkölcsös, öntudatos female gentleman-t valamennyi regény szintén kétarcúként ábrázolja, ami elsősorban azt jelenti, hogy ezek a szereplők magukba olvasztják a régi és az új értékeket, vagyis a női szerepek kérdésében modernnek, osztálykérdés szempontjából azonban konzervatívnak bizonyulnak. Nem kétséges, hogy a female gentleman, akárcsak a gentleman-detektív, a két világ értékrendjét hivatott kibékíteni. Elemzésem Melissa Schaub feltételezéseiből indult ki, mely szerint ennek a női figurának a legfontosabb ismertetőjegye az, hogy gentleman-tulajdonságokkal rendelkezik

(magabiztosság, erkölcsösség, szakmai elhivatottság, anyagi függetlenség), ami képessé teszi őt arra, hogy a detektív ideális partnerévé váljon, hiszen vele egyenlő. Megan Hoffman monográfiája, amely nem csak a female gentlemant, hanem a klasszikus krimi legjelentősebb női szerzőinek nőalakjait vizsgálja a két világháború közötti időszakban, arra a következtetésre jut, hogy a regények hősnői, bár látszólag egyenlőségre törekszenek a férfiakkal való kapcsolataikban, végül mégis elfogadják a hagyományos férfi-női szerepeket, amelyeket elsősorban a házasságban betöltött szerepük jelképez. Elemzésem ebből a két megközelítésből kiindulva helyezi új megvilágításba a female gentleman alakját a három szerző műveiben. Sayers hősnőjét, Harriet Vane-t, a *Strong Poison*, *Gaudy Night* (1935) és a *Busman's Honeymoon* (1937), valamint Allingham Amanda Fitton-ját a *Sweet Danger*, *The Fashion in Shrouds* és *Traitor's Purse* (1941) c. regényekben mint világokat összekötő szereplőt (bridge figure) vizsgáltam. Habár ezek a karakterek meglehetősen dinamikusak, és jelentős átalakuláson mennek keresztül, a detektívvel való házasságra lépésük alapján a legfőbb szerepük mégis konzervatív: a female gentleman a traumatizált, legyengített gentleman-detektívet a hagyományos maszkulin szerep visszanyeréséhez segíti hozzá, másrészt az amatőr nyomozó oldalán olyan idealizált női modellt testesít meg, aki az angol tájjal azonosított pásztori idillt teremti újra. A female gentleman ennek ellenére továbbra is kettősséget mutat, hiszen mégiscsak Új Nő, akinek a szakmai integritása és függetlensége is sokat jelent. Az a tény, hogy mégis elfogadja a házasság kötelékét, nem feltétlenül jelenti egyúttal azt is, hogy szakmai elhivatottságát kénytelen feladni, vagyis abban különbözik a többiektől, hogy kiváltságos helyzetében választhatja egyszerre mindkettőt, karriert és szerelmet. A hagyományos női szerepekhez (feleség, anya) való visszatérés ugyanakkor azt is jelzi, hogy ezek a hősnők hajlandók otthont teremteni a traumatizált háborús hősöknek, ami egyértelműen azt bizonyítja, hogy a female gentleman fontos szerepet játszik annak az illúzióknak a fenntartásában is, hogy lehetséges a visszatérés egy biztonságos és stabil Angliához. Tey Marion Sharpe-ja a másik két szereplőhöz képest némileg más, Scahub kategóriájába egyáltalán nem illeszthető, hiszen nem fogadja el a detektív házassági ajánlatát, nincsenek szakmai ambíciói örökölt vagyonból él. Ez a regény ráadásul a II. világháború után játszódik. Mégis érdemes őt a female gentleman alternatív változataként szemlélni. Marion őszinte és erényes, aki, jóllehet viktoriánus erkölcsöket vall, mégis öntudatos modern nő, aki szembeszáll a társadalmi elvárásokkal, és független marad. Vitathatatlan azonban, hogy Amandához és Harriethez hasonlóan ő is fontos szerepet játszik a detektív maszkulinitásának helyreállításában, ami azonban ebben a regényben már nem jár együtt az álmvilág visszaállításával, egyértelműen utalva a II. világháborút követő teljes kiábrándulásra.

Nyilvántartási szám: DEENK/309/2018.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Zsámba Renáta
Neptun kód: KUXIL5
Doktori Iskola: Irodalomtudományok Doktori Iskola

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Idegen nyelvű, hazai könyvrészletek (2)

- Zsámba, R.:** Figures of Memory: The Gentleman Detective.
In: Trauma és válság a századfordulón Irodalom, művészet, filozófia. Ed.: Loboczy János, Kusper Judit, Eszterházi Károly Főiskola Líceum Kiadó, Eger, 1-8, 2015. ISBN: 9786155621178
- Zsámba, R.:** "How are you getting on with your forgetting?": the Past and the Present in Margery Allingham's and Josephine Tey's crime fiction.
In: Proceedings of the 11th Conference of the Hungarian Society for the Study of English. Ed.: Ruttkay Veronika, Gárdos Bálint, L'Harmattan, Budapest, 367-380, 2014. ISBN: 9789632369433

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészletek (1)

- Zsámba, R.:** Haunted in the Suburbs: Forms of Representing Evil in Dorothy L. Sayers' The Documents in the Case.
In: Space, Gender and the Gaze in Literature and Art. Ed.: Kovács Ágnes Zsófia, Sári László, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 119-132, 2017. ISBN: 9781443831550

Egyéb folyóiratközlemények (1)

- Zsámba, R.:** Evil Rides on the Bus: Space and Female Identities in Margery Allingham's and Josephine Tey's Crime Novels.
Eger j. Eng. stud. 13, 37-45, 2013. ISSN: 1786-5638.

További közlemények

Idegen nyelvű, külföldi könyvrészletek (2)

5. **Zsámba, R.:** Albert Campion: Margery Allingham.

In: 100 Greatest Literary Detectives. Ed.: Eric Sandberg, Rowman and Littlefield, London, 38-39, 2018. ISBN: 9781442278233

6. **Zsámba, R.:** A Matter of Life and Death: Mr Darcy and Memory in P.D. James's Death Comes To Pemberley.

In: History, Memory and Nostalgia in Literature and Culture. Ed.: Regina Rudaityté, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 229-241, 2018. ISBN: 9781527508767

Egyéb folyóiratközlemények (3)

7. **Zsámba, R.:** Crime Fiction Reloaded.

Hung. j. Eng. Am. stud.. 23 (1), 225-228, 2017. ISSN: 1218-7364.

8. **Zsámba, R.:** Szocialista krimi kapitalista díszletekkel: Linda és a nyolcvanas évek.

Korunk. 25 (3), 18-25, 2014. ISSN: 1222-8338.

9. **Zsámba, R.:** Transforming the American Hard-Boiled Hero: Linda, the Tough Female Sleuth in Socialist Hungary.

Eger J. Am. Stud. 14, 127-138, 2014. ISSN: 1786-2337.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2018.09.14.

